

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТІВ
СОН, МРІЯ ТА DREAM
ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ Й АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ**

Левицький Андрій Едуардович
доктор філологічних наук, професор
Боровинський Ілля Миколайович
аспірант

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті зіставляються особливості вербалізації концептів СОН, МРІЯ та DREAM засобами української й англійської мов. У результаті проведеного зіставного аналізу виявлено ізоморфні та аломорфні риси семантичного змісту наведених вище концептів.

Ключові слова: зіставна лінгвістика, мовна картина світу, концептуальна картина світу, концепт, вербалізація, семантичний зміст, лексична одиниця, ізоморфізм, аломорфізм.

Останнім часом науковці усе частіше говорять про існування "мовної картини світу" [див., напр., Брутян 1973; Вежбицкая 1996; Голубовська 2004; Караулов 1987; Потебня 1993; Серебренников 1988]. Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичних досліджень постійно приваблює лінгвістів [див., напр., Вежбицкая 2001; Голубовська 2004; Колесник 2003; Межжеріна 2006; Постовалова 1988; Потебня 2001]. Однак надзвичайна багатогранність цього феномену зумовлює розбіжності у поглядах науковців. Продуктивним є підхід до її розуміння як "системи ціннісної орієнтації, закодованої в асоціативно-образних комплексах мовних одиниць і відтвореної через інтерпретацію цих образних основ за допомогою звернення до еталонів і стереотипів світосприймання лінгвокультурної спільноти, які їх зумовили" [Опарина, Сандомирская 1998, 374].

Саме питання вербалізації світу, тобто виявлення шляхів "ословлення" позамовної дійсності, зумовлює пошук особливостей відображення сприйняття оточуючого середовища у мовних одиницях. Спроби реконструкції концептуальної та мовної картин світу, зіставлення їхніх окремих фрагментів наразі є чисельними та надзвичайно перспективними [див., напр., Голубовська 2005; Денисова 2005; Кислицина 2002; Кочерган 2004; Кривенко 2006; Панасенко 2002; Тищенко 2001]. Закономірно, що й зіставлення окремих концептів також відзначається продуктивністю [див., напр., Манакин 2004; Старко 2004; Бондаренко 2005; Пальчевська 2006]. Таким чином, актуальність обраної теми зумовлена загальною тенденцією низки сучасних досліджень у галузі зіставного мовознавства на детальне вивчення особливостей певних мовних і концептуальних картин світу, а також вербалізації окремих концептів.

Мета дослідження – виявлення спільних та відмінних рис мовного втілення концептів DREAM, SON і MPIЯ в англійській та українській картах світу.

Об'єкт дослідження – лексичні одиниці сучасної англійської та української мов, що вербалізують концепти DREAM, SON і MPIЯ.

Предметом вивчення є семантико-когнітивні аспекти засобів вербалізації концептів DREAM, SON і MPIЯ в англійській та українській мовах.

Матеріалом дослідження є англомовні та україномовні лексикографічні джерела.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше комплексно досліджуються концепти DREAM, SON і MPIЯ та особливості їхнього відтворення в англійській та українській мовних картинах світу; у лінгвокогнітивному та зіставному аспектах вперше розглянуто семантичні особливості зазначених вище концептів.

Встановлення семантичного обсягу лексем, що вербалізують концепти SON, MPIЯ і DREAM, полягає у виявленні диференційних сем, які відзначаються різними конотативними відтінками значення. Для аналізу даних, отриманих під час дослідження вищезазначених концептів, було використано концепцію базових фреймів, запропоновану С.А. Жаботинською [Жаботинская 2004, 83]. У результаті інтеграції базових фреймів виникає міжфреймова сітка, яка відображає структуру лексичного значення [Жаботинская 2004, 84]. У такий спосіб базові фрейми як свого роду "будівельні блоки" для ментальної репрезентації тієї чи іншої області людського досвіду [Жаботинская 2004, 88]. Базові фрейми можуть бути використані в якості універсального інструментарію для структуризації інформації, що стоїть як за окремою лексичною одиницею [Жаботинская 2004, 91]. Такий підхід дозволяє подати кожний концепт у вигляді структури із ядреними та периферійними елементами.

Концепт SON посідає чільне місце в українській картині світу. Сон визначається як: 1) фізіологічний стан спокою організму людини і тварини, що настає періодично і супроводжується повною, або частковою втратою свідомості й ослабленням ряду фізіологічних процесів; 2) те, що сниться, сновидіння; те, про що мріє людина; те, що сприймається як нереальне, оманливе [ВТС]. Цілком очевидно, якщо у першому випадку міститься визначення певного фізіологічного процесу, то у другому – лише описово подається те, що відбувається із людиною під час цього фізіологічного процесу.

Неоднозначність та багатовекторність концепту SON проявляється і в наявності широкого синонімічного ряду іменників-номінативів, які використовуються на його позначення в сучасній українській мові: *сон, сновиддя, видіння, марення, примара, дрема, дрімка, дрімливиці, дрімля, дрімнивиці, дрімниці, сонливиці, сонливиця, сон-непробуда, сонниці, соннота, забуття, напівдрімота, напівзабуття, напівсон, передрімка,*

сон-дрімота, сон-сонище [АРСС; ВТС; СУС; СУМ; ЕСУМ; ПСС; НРУС; ССМ; ССАА; СТПС].

До ядерних номінацій концепту СОН належать лексеми *сон, видіння і марення*, оскільки вони характеризуються високою частотністю і концентрують його центрові ідейно-сміслові особливості. Регулярними периферійними номінаціями можна вважати лексеми *соннота, напівдрімота, напівсон і переддрімка*, які використовуються на позначення певної якості чи особливості сну.

Значна кількість лексем сприяє використанню різноманітних прикметників, які багатогранно відображають семантичний зміст концепту СОН. Проаналізувавши лексикографічні джерела [CAO; CCC; ССМ; СДК], ми розподілили найбільш вживані прикметники, що сполучуються з лексемою *сон*, за такими критеріями: **за якісною оцінкою:** *смішний, солодкий, милий, радісний, здоровий, цікавий, чутливий, хороший, веселий, красивий, кольоровий, чудовий, прекрасний, добрий, ніжний, рожевий, голубий, казковий, щасливий, ясний, безтурботний, дивовижний, життєвий, кумедний, лагідний, мрійливий, найприємніший, романтичний, світлий, теплий, алегоричний, спокійний, дивний / страшний, поганий, сумний, мертвий, чорний, жадливий, неприємний, нервозний, жорсткий, злий, лихий, напружений, нудний, тривожний, неспокійний, прикрий;* **за часовою ознакою:** *вчорашній, нічний, вечірній, сьогоднішній, літній, обідній, денний, післяобідній, давній, останній, минулий;* **за суб'єктом:** *дитячий, людський, молодецький, богатырський;* **за інтенсивністю:** *глибокий, міцний, стрімкий, твердий, непробудний / легкий;* **за тривалістю:** *довгий, вічний, тривалий, неперервний / короткий, швидкий, перебитий, перерваний, великий / маленький;* **за рівнем важливості:** *догожданий, потрібний, необхідний, небажаний, жаданий, найдорожчий, цінний;* **за рівнем очікуваності:** *раптовий, несподіваний, невимушений, непередбачений, підступний;* **за рівнем правдивості сну:** *переконливий, віщий, правдивий / видуманий, незрозумілий;* **за рівнем запам'ятовування сну:** *особливий, незабутній, пам'ятний, неповторний / забутий.*

У сучасній українській мові вербалізація концепту СОН активно відбувається і за допомогою фразеологічних засобів. Аналіз фразеологічних джерел [АУФС; ССУМ; ФСУ] дозволив виокремити одиниці: *сон мов хто зняв рукою* – швидко прокинутися, отямитися; *сон не йде на очі* – важко заснути, заспокоїтися; *сон не йде в голову* – важко заснути, заспокоїтися; *ні (ї) сном, ні (ї) духом* – нічого не знати, не відати; *сном праведника* – спати міцно, безтурботно; *сон у руку* – те, що наснилося, збудеться; *як у сні* – не усвідомлюючи, підсвідомо. У наведених фразеологічних одиницях *сон* максимально зберігає свою семантику, що свідчить про домінування одного базового значення над іншими.

Структура концепту СОН зображено на рис. 1.

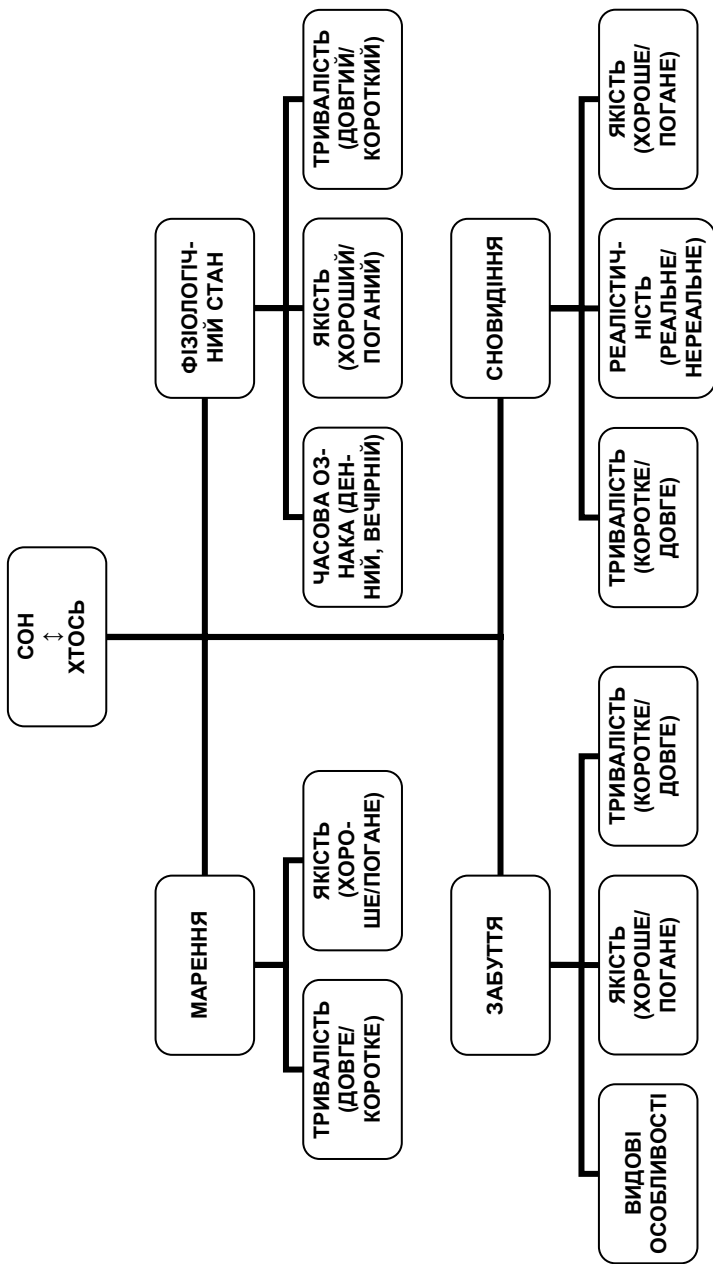

Рис. 1. Семантичний зміст концепту СОН

Слот ХТОСЬ взаємодіє із слотом СОН і позначає індивіда, який виконує функцію реципієнта, – є об'єктом впливу слотів МАРЕННЯ, ФІЗІОЛОГІЧНИЙ СТАН, СНОВИДІННЯ та ЗАБУТТЯ.

Периферію концепту СОН утворюють слоти ПРИМАРА та ЗАБУТТЯ. Вони репрезентують особливий вид сну, коли активізується ідейно-психологічна площина підсвідомого. Сон перетворюється на своєрідний паралельний світ, який відтворює сферу підсвідомих чуттів та інстинктів індивіда. У ньому накопичуються певні спогади. Цей паралельний світ відзначається розмитими і нечіткими межами. Сон перетворюється на певну примару минулого чи майбутнього, індивід поринає у забуття. Важко розмежувати реальність від сну. Події розгортаються не на фізичній, а на психологічно-емоційній і духовній площинах. Індивід керується не здоровим глуздом, а підсвідомими чуттями, почуттями та інстинктами.

Аналіз лексеми *мрія* в україномовних лексикографічних джерелах [ВТС; СУМ; ЛСД; ЕСУМ; НРУ; НРУС; ССМ; СДК; УЖ; СТПС; СТС; ТСУ], дозволив виділити його п'ять значень: це те, що створене уявою (фантазією), витвір уяви; думка про щось бажане, приємне; думка про щось нереальне, недосяжне; предмет бажань, прагнень; це певний привид, примара (застаріле).

Концепт МРІЯ в українській мовній картині світу вербалізується за допомогою широкого синонімічного ряду: *мрія, бажання, сон, думка (про щось бажане), вимрійка, марення, мріяння, надія, прагнення, привид, примара, уява, утопія, фантазія, ілюзія, візія*.

В українській мовній картині світу в семантичній структурі багатозначної лексеми *мрія* знаходиться смисловий компонент "бажане, приємне". Коли говорять, що людина мріє про що-небудь, бачить щось в мріях, то це значить, що вона, принаймні, не заперечує, щоб мрії здійснились, а можливо, робить певні кроки для їхньої реалізації. Мріяти можна про щось приємне і прагнути, щоб мрії здійснилися. У сучасній українській мові *мрія* може використовуватися на позначення бажання, яке людина може чітко сформулювати [ВТС; СУМ; ЛСД; ЕСУМ; НРУ; НРУС; ССМ; СДК; УЖ; СТПС; СТС; ТСУ]. У формі множини лексема *мрія* набуває певної смислової дифузності та розмитості.

Аналіз лексичної валентності одиниць на позначення концепту МРІЯ свідчить про те, що в сучасній українській мові її ядерні елементи сполучуються переважно із лексемами, які відрізняються позитивними конотаціями. Це є свідченням того, що в сучасній українській мовній картині світу диференційна семантична ознака "позитивне" є ядерним елементом смислової структури цього концепту.

Широкий синонімічний ряд мовних реалізацій концепту МРІЯ доповнюється прикметниками, які більш глибоко розкривають і увиразнюють якості наведених вище іменників. Вищезазначені лексеми репрезентують різноманітні прояви відтінків значення концепту МРІЯ і розкривають

його основні якості [CAO; CCC; CCM; СДК]: **за якісною оцінкою мрії (позитивна / негативна)**: захоплююча, гарна, рожева, солодка, чудова, світла, щаслива, казкова, цікава, кришталева, радісна, улюблена, квітуча, чарівна, гаряча, неповторна, золота, ніжна, палка, ясна, весняна, душевна, голуба, блакитна, найкраща, хороша, приваблива, зваблива, заманлива, крилата, життєва, справжня, незвичайна, благородна, грайлива / сумна, страшна; **за носієм (суб'єктом)**: людська, хлоп'яча, синівська, юнацька, дівоча, студентська, дитяча, поетична; **за можливістю реалізації**: здійснена, близька, доступна / нездійсненна, далека, недосяжна, безнадійна, недоступна, втрачена, неможлива, неспроможна, фантастична, нерозділена; **за ступенем очікуваності здійснення**: бажана, довгождана, заповітна, вічна, вікова, жадана, споконвічна, багаторічна, виплекана, неємируща, очікувана; **за інтенсивністю**: велика, нестримна, сильна, безмежна, велична, гаряча, найбільша, прудка, смілива, швидка / дрібна, мала; **за часом виникнення**: нова, сучасна, остання, майбутня / стара, минула, попередня, давня, забута; **за рівнем важливості**: серйозна, важлива, висока, далекоглядна / легка, легковажна, пуста, безкрила; **за рівнем таємничості**: знайома, розгадана / потаємна, таємнича, інтригуючи, несподівана; **за кількісною ознакою носіїв**: власна / колективна.

Структуру концепту МРІЯ зображено на рис. 2.

Слот ХТОСЬ містить інформацію про індивіда, який є суб'єктом дії і безпосередньо впливає на особливості вербалізації слотів ПРЕДМЕТ БАЖАНЬ, ВИТВІР УЯВИ і ПРАГНЕННЯ.

Центральним смисловим компонентом концепту МРІЯ є щось бажане і приємне. Номінації концепту відображають якості та особливості цієї мрії. Ядерна номінація концепту МРІЯ подається лексемами: *мрія, мріяння, витвір уяви*.

Вищезазначені іменники є ключовими для розуміння концепту МРІЯ, адже вони розкривають його головний зміст. Периферію утворюють слоти ПРАГНЕННЯ, НАДІЯ, ПРИВИД, УЯВА та ФАНТАЗІЯ. У багатьох випадках вони супроводжуються специфічними номінативними одиницями, перетворюючись таким чином на повноцінні концепти, які не залежать від концепту МРІЯ.

Англійська лексема *dream* вживається на позначення певних об'єктів і явищ, про що свідчать дані лексикографічних джерел [CCAA; DS; CIDE; CCEL; CCSD; LDEI; LDE; MWC; OAL; TA; CD; OC; ODCI; ODEE; OED; ORD]. Вона позначає, почуття, образи чи фантазії, що приходять до нас у сні; сам процес, коли це відбувається; відіння, мрія, образ, який ми бачимо чи відчуваємо свідомо чи підсвідомо, коли не спимо; дуже гарна, дивовижна чи приємна річ або особа; щось, чого ми дуже хочемо і чого прагнемо; об'єкт, який ми бачимо у відінні.

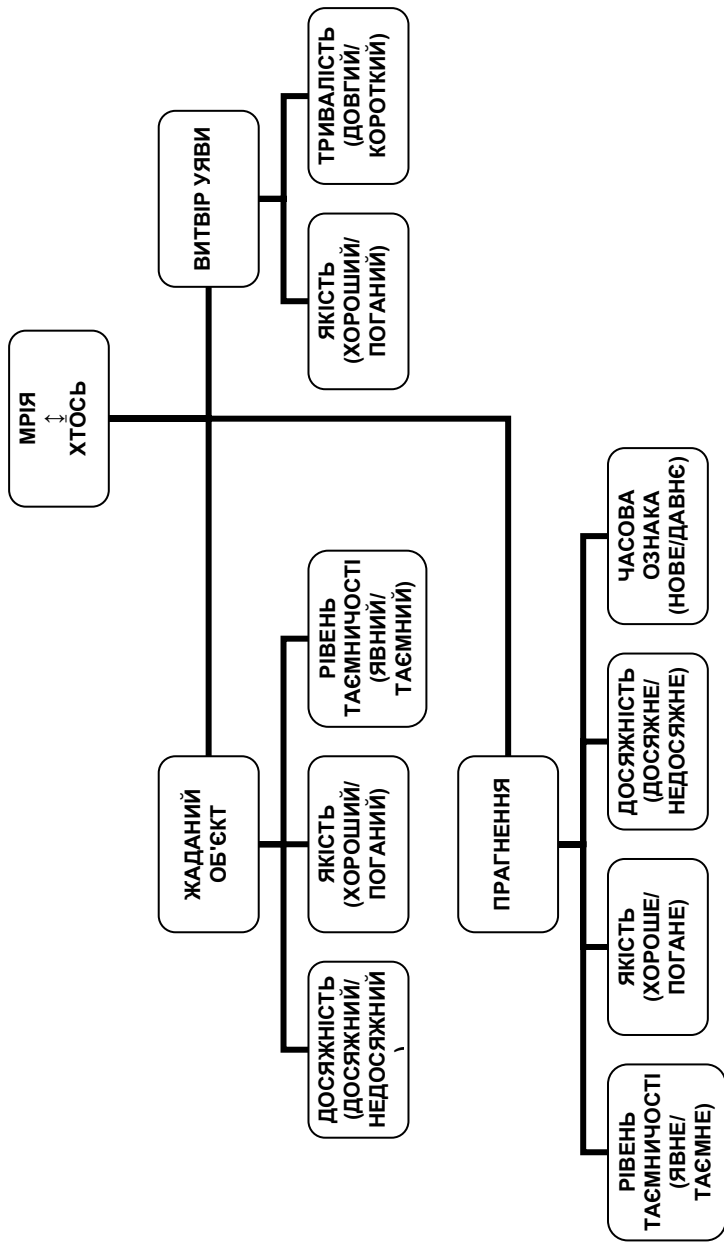

Рис. 2. Семантичний зміст концепту МРІЯ

Очевидно, що лексема *dream* використовується для позначення як конкретних об'єктів, так і абстрактних явищ і відчуттів. Англомовні лексикографічні джерела [DS; CIDE; CCEL; CCSD; LDE; MWC; OAL; CD; OC; ODEE; OED; ORD] засвідчують, що концепт DREAM у сучасній англійській мові вербалізується синонімічним рядом: *dream, fantasy, illusion, imagination, vision, conceit, hallucination, romance, trance, reverie, chimera, delusion, fallacy*.

Ядро вербально вираженого концепту містить такі лексеми-домінанти: *dream, illusion, fantasy*. Вони відбивають передають ключову інформацію, розкриваючи суть концепту. Семантичне поле, складниками якого є ці елементи, охоплює переважно абстрактні поняття і відчуття. Отже, концепт DREAM сконцентрований саме довкола абстрактного, де свідоме переплітається із підсвідомим.

Периферія концепту DREAM представлена слотами IMAGINATION, HALLUCINATION, CHIMERA, DELUSION, TRANCE, що охоплюють певний вектор його семантики. Вони переважно торкаються абстрактних понять, які домінують на периферії.

Під час вербалізації концепту DREAM відбувається акцентуація його тих чи інших концептуальних складових [LDE; ODEE; OED]: **DREAM / ОБ'ЄКТ:** *dream-picture, dream-play, dream-play, dream-process, dream-content*; **DREAM / БАЖАННЯ:** *dream-idea, dream-life, dream-image*; **DREAM / ТЛУМАЧ:** *dream-interpretation, dream-interpreter, dream-smith, dream-teller*; **DREAM / ШЛЯХ:** *dream-change, dream-discourse, dream-travel, dream-ridden, dream-vision*; **DREAM / БІЛЬ:** *dream-haunted, dream-perturbed, dream-fed*.

Особливості концепту DREAM детермінуються також різноманітними означеннями. Відображаючи багатогранність людського буття, прикметники виявляють здатність "сполучатися із різними за семантикою іменниками, у розвитку на цій основі вторинних, переносних значень, які важко піддаються логічній інтерпретації; у його семантичній та синтаксичній несамостійності, у наявності різноманітних суб'єктивно-оціночних значень" [Щербань 2004, 253-254]. Словники подають відповідний прикметниковий ряд [LDE; OC; OED]: **за якісною ознакою (хороший / поганий):** *pleasant, great, good, vivid / awful, bad, strange, wet*; **за видовою ознакою:** *erotic, prophetic, romantic*; **за тривалістю:** *short, recurrent / lifelong*; **за можливістью реалізації:** *distant, impossible, utopian*.

Вербалізація концепту DREAM у сучасній англійській мові відбувається і через використання ідіоматичних виразів. Лексикографічні джерела наводять такі приклади [LDEI; CD; OC; ODCI]: *a pipe dream – пусті мрії; love's young dream – юнацька закоханість; in your dreams – не варто мріяти про щось; like a dream – наче у сні, наче в казці; a dream come true – бажане стає реальністю, здійснення мрії чи прагнення*.

Структуру концепту DREAM зображено на рис. 3.

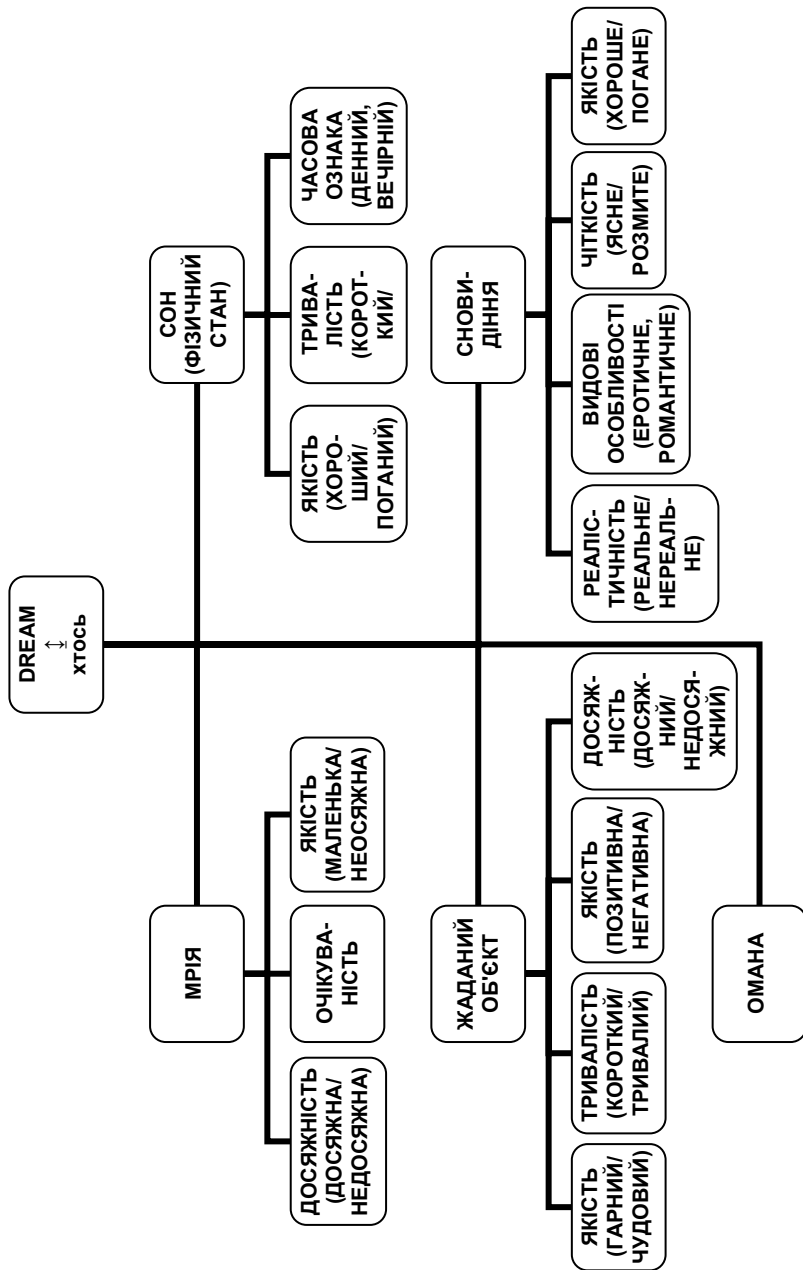

Рис. 3. Семантичний обсяг концепту DREAM

Слот ХТОСЬ містить позначення індивіда, який, взаємодіючи із слотом DREAM, може виступати агентом або реципієнтом. Слоти МРІЯ, СОН, ЖАДАНИЙ ОБ'ЄКТ, ОМАНА і СНОВИДІННЯ репрезентують різні імплементації лексеми *dream*.

Семантичний об'єм концепту DREAM є широким і в українській картині світу відповідає концептам СОН і МРІЯ. DREAM використовується на позначення як фізіологічного процесу, так і відображає бажання та прагнення людини. Тому не можна його передати виключно концептом СОН, семантична структура якого є простішою.

Проте, якщо концепт DREAM має переважно позитивне наповнення, то в українській лінгвокультурі така однозначність відсутня. Опозиція "добрий :: поганий сон" тяжіє до останнього, підкреслюючи негативні (болючі) якості явищ, які індивід переживає уві сні, що перетинається із відчуттям загрози. Додаються також відтінки смутку та невимовної туги, які позначаються лексемами *тривожний, лихий, злий, напружений*. Лексичні одиниці *страшний* і *міцний* модифікують концепт СОН, що додає йому негативного відтінку.

Для українського етносу природною є асоціація сну із смертю та потойбічним світом. Такі конотації моделюються лексемами *мертвий* і *чорний*. У сучасній українській мові поширений вираз *заснути вічним сном*, що означає померти. Якщо для англійців сон – це переважно умовний стан, перехід із одного світу в інший, із однієї реальності в іншу, то для українського етносу *сон* і *вічний сон* постають як атрибути потойбічного світу і символізують смерть. Все це призводить до того, що концепт СМЕРТЬ частково перетинається із концептом СОН. Відбувається отождоження його концептуальних складових із концептуальними складовими концепту СМЕРТЬ.

Концепт же МРІЯ сполучується з одиницями, які не мають чітко вираженого негативного колориту. Вони підкреслюють недосяжність та нездійсненність бажаного чи жаданого: *нездійсненна, далека, недосяжна, безнадійна, недоступна, втрачена, неможлива, неспроможна, фантастична, нерозділена*.

В українській картині світу концепт МРІЯ містить периферійний слот НАДІЯ. Це підкреслює прагнення українців здійснити щось, або домогтися чогось. Наявність слоту НАДІЯ є свідченням того, що бажання індивіда підкріплюється вірою в його здійснення.

Особливої уваги заслуговує слот TRANCE, який відзначається максимальним емоційно-психологічним колоритом. Він розкриває концепт DREAM у новому світлі і відображає підсвідомі прагнення індивіда, а саме стан, коли людина потрапляє в інший вимір, ніби в паралельний світ, межі якого переплітаються із реальністю. У сучасній українській мові такі конотації частково притаманні слоту ЗАБУТТЯ.

Унаслідок зіставлення ключових ознак та дефініцій, які складають основу концептів DREAM, СОН і МРІЯ на прикладах англomовних і українomовних лексикографічних джерел, були виявлені як спільні, так і відмінні риси. У двох мовах лексеми, що їх вербалізують, використовуються на позначення як фізіологічного процесу сну, так і емоційно-психологічних подій, які відбуваються у свідомості людини під час цього процесу. Вони імплікують думки людини про щось бажане, приємне і очікуване.

До ізоморфних на матеріалі двох мов належать слоти СОН (фізичний стан), СНОВИДІННЯ, МРІЯ і ЖАДАНИЙ ОБ'ЄКТ. Аломорфні елементи подані слотами ОМАНА (галюцинації) концепту DREAM і слотами МА-РЕННЯ, ЗАБУТТЯ і ПРАГНЕННЯ концептів СОН і МРІЯ.

Застосований підхід дозволяє зіставити інші фрагменти концептуальних і мовних картин світу та узагальнити відповідні дані. Перспективним є розгляд етимологічних та етнокультурних властивостей складників мовних і концептуальних картин світу в зіставному аспекті.

The article deals with singling out peculiarities of verbalization of the concepts СОН, МРІЯ and DREAM by means of Ukrainian and English. Isomorphic and allomorphic traits of the semantic content of the above mentioned concepts have been revealed in the course of the comparative analysis.

Key words: comparative linguistics, language picture of the world, conceptual picture of the world, concept, verbalization, semantic content, lexical unit, isomorphism, allomorphism.

1. Бондаренко О.С. Концепти ЧОЛОВІК і ЖІНКА в українській та англійській мовних картинах світу: Автореф. ... дис. канд. філол. наук: 10.02.17 / Донецьк. нац. ун-т. – Донецьк, 2005. – 19 с. 2. Брутян Г.А. Язык и картина мира // Науч. докл. высш. шк. Философ. науки. – 1973. – №1. – С. 108–111. 3. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 272 с. 4. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. – М.: Русские словари, 1996. – 416 с. 5. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу. – К.: Логос, 2004. – 284 с. 6. Голубовська І.О. Гроші й багатство у національно-мовних картинах світу // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 16. – Кн. 1. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. – С. 79–82. 7. Денисова С.П. Картина світу та суміжні поняття в зіставному дослідженні // Проблеми зіставної семантики. – Вип. 7. – К.: КНЛУ, 2005. – С. 9–14. 8. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ языка: Фреймовые сети // Проблеми прикладної лінгвістики. – Одеса: Вид-во Одес. нац. ун-ту ім. І.І.Мечникова, 2004. – С. 81–92. 9. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987. – 262 с. 10. Кислицина Н.М. Прикметники зі значенням узагальненої позитивної оцінки як фрагмент мовної картини світу: Автореф. ... дис. канд. філол. наук: 10.02.17 / Київськ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2002. – 20 с. 11. Кочерган М.П. Зіставне мовознавство і проблеми мовних картин світу // Мовознавство. – 2004. – №5 – 6. – С. 12–22. 12. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. – К.: Знання, 2004. – 326 с. 13. Колесник О.С. Мовні засоби відображення міфологічної картини світу: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі давньоанглійського епосу та сучасних британських художніх творів жанру фентезі): Дис. ... канд. філол. наук. – К.: КНЛУ. – 2003. – 300 с. 14. Корнилов О.А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов. – М.: Изд-во МГУ, 1999. – 341 с. 15. Кривенко Г.Л. Зоосемізи в англійській та українській мовах: семантико-когнітивний і функціонально-прагматичний аспекти: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / Київськ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2006. – 20 с. 16. Межжеріна Г.В. Людина в мовній картині світу часів Київської Русі / Київський нац.

лінгвістичний ун-т. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2006. – 448 с. 17. *Опарина Е.О., Сандомирская И.И.* Фразеология и коллективная культурная идентичность // *Profilowanie w języku i w tekście.* – Lublin, 1998. – С. 373–379. 18. *Пальчевська О.С.* Концепт ШЛЯХ в англійській, французькій та українській мовах: Автореф. ... дис. канд. філол. наук: 10.02.15 / Донецьк. нац. ун-т. – Донецьк, 2006. – 20 с. 19. *Панасенко Н.І.* Когнітивний ракурс семантики у романських, германських і слов'янських мовах // Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах. – Вип. 5. – Донецьк: ДонНУ, 2002. – С. 134–142. 20. *Постовалова В.И.* Картина мира в жизнедеятельности человека // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – С. 8–69. 21. *Потебня А.А.* Думка й мова // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М.Зубицької. – Вид. 2-е. – Львів: Літопис, 2001. – С. 34–54. 22. *Потебня А.А.* Мысль и язык. – К.: СИНТО, 1993. – 192 с. 23. *Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / АН СССР, Институт языкознания / Б.А. Серебренников (ред.).* – М., 1988. – 215 с. 24. *Старко В.Ф.* Концепт ГРА в контексті слов'янської і германської культур (на матеріалі української, російської, англійської та німецької мов): Автореф. ... дис. канд. філол. наук: 10.02.15 / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. – К., 2004. – 16 с. 25. *Тищенко О.В.* Концептуальна архітектура обрядових стереотипів: зіставний аспект // Проблеми зіставної семантики. – Вип. 5. – К.: КНЛУ, 2001. – С. 15–18. 26. *Щербань М.Т.* Лексичні засоби інтенсифікації висловлювання // Мовні концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – № 10. – С. 253–257.

Лексикографічні джерела:

АРСС = Англо-русский синонимический словарь / Авт. кол.: А.И. Розенман, Ю.Д. Апресян (рук.) и др. – М.: Русский язык, 1988. – 543 с. АУФС = Англо-український фразеологічний словник: Близько 30000 фразеологічних виразів / К.Т. Баранцев (уклад.); Л.В. Кирпич (відп. ред.). – К.: Знання, 2005. – 1056с. ВТС = Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: ВТФ "Перун", 2004. – 1440 с. ЛСД = Гром'як Р.Т. Літературознавчий словник-довідник. – К.: ВЦ "Академія", 2006. – 752 с. НРУ = Новий російсько-український словник-довідник. – К.: УНВЦ "Рідна мова", 1999. – 878 с. НРУС = Новітній українсько-російський словник: Близько 60 тис. / За ред. Л.М. Пелелєйченко. – Харків: Прапор, 2002. – 1085 с. ПСС = Караваанський С. Практичний словник синонімів української мови. – К.: Українська книга, 2000. – 480 с. САО = Бутенко Н.П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові. – Львів: Вища школа, 1939. – 326 с. СДК = Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний. Міжнародний фонд "Відродження". Програма "Трансформація гуманітарної освіти в Україні". – Львів: Фенікс, 1996. – 386 с. СЖЗ = Поповченко О.І. Словник жаргону злочинців. – К.: ТОВ "Оберіг", 1996. – 144 с. ССАА = Девлін Дж. Словарь синонимов и антонимов английского языка: 20000 наиболее употребительных слов. – М.: ЗАО "Центрполиграф", 2005. – 559 с. ССМ = Словник символів / О.І. Потапенко, М.К. Дмитренко, Г.І. Потапенко та ін. – К.: Народознавство, 1997. – 156 с. ССН = Словарь словосочетаний, наиболее употребительных в английской научной литературе / Сост. Э.М. Басс, Е.Ф. Дмитриева, Т.М. Эльтекова. – М.: Наука, 1968. – 102 с. ССС = Сахно І.П., Сахно М.М. Словник сполучуваності слів української мови (найуживаніша лексика). – Дніпропетровськ: Дніпропетровськ. держ. ун-т., 1999. – 539 с. ССУМ = Словник синонімів української мови: У 2 т. / А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Гловацьку та ін. / НАН України. Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститут української мови. – К.: Наукова думка, 2001. – 950 с. СТАЯ = Гринбаум С., Дж.Циткат. Словарь трудностей английского языка. – М.: Русский язык, 1990. – 786 с. СТПС = Сучасний тлумачний психологічний словник: Близько 2500 термінів. – Харків: Прапор, 2005. – 639 с. СТС = Сучасний тлумачний словник української мови: 55 000 слів. Розгорнуті пояснення до слів. Спільнокореневі слова. Слова-синоніми. Фразеологічні звороти / А.М. Яковлева, Т.М. Афонська. – Харків: ПП. "Торсінг плюс", 2006. – 670 с. СУМ = Грінченко Б.Д. Словник української мови: В 4 т. – К.: Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. СУС = Вусик О.С. Словник українських синонімів: Понад 15000 синонімічних гнізд / А.М. Поповський (ред.). – Донецьк: Січ, 2000. – 424 с. СФУМ = Словник фразеологізмів української мови / В.М. Білоноженко та ін. (уклад.); НАН України. Інститут української мови, Український мовно-інформаційний фонд. – К.: Наукова думка, 2003. – 1098 с. ТСУ = Тлумачний словник української мови: Понад 12500 статей (близько 40000 слів)

Л.Г. Боярова та ін. (уклад). – Харків: Прапор, 2002. – 992 с. УЖ = Ставицька Л. Український жаргон: Словник містить близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень / Український науковий інститут Гарвардського університету та ін. – К.: Критика, 2005. – 496 с. ФСУ = Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови. – К.: Вища школа, 1984. – 384 с. ЕСУ = Куштенко Л.Ю. Етимологический справочник учителя английского языка. – К.: Рад. школа, 1987. – 231 с. ЕСУМ = Етимологічний словник української мови: т. 4-5 / О.С.Мельничук (голов.ред.); НАН України. Інститут мовознавства ім.О.О.Потебні. – К.: Наукова думка, 1983. CCEL = Collins Cobuild English Language Dictionary. – L.; Glasgow: Harper Collins Publishers, 1987. – 1704 p. CCSD = Collins Cobuild Student's Dictionary / Ed. J.Sinclair. – L.: Harper Collins Publishers, 1990. – 681 p. CD = The Chambers Dictionary. – Edinburgh: Harrap Publishers Ltd., 1993. – 2060 p. CIDE = Cambridge International Dictionary of English / Ed. P. Procter. – Melbourne: Cambridge University Press, 1995. – 1773 p. DS = A Dictionary of Symbols / J.Chevalier, A.Gheerbrant. – L.: Blackwell Publishers, 1994. – 1175 p. MWC = Merriam Webster's Collegiate Dictionary. – Springfield: Merriam Webster Inc, 1994. – 1560 p. LDEI = Longman Dictionary of English Idioms. – L.: Longman, 1996. – 387 p. LDE = Longman Dictionary of English Language and Culture / Ed.D. Summers. – Harlow: Longman, 1992. – 1528 p. OAL = Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / Ed.J. Growthier. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 1430 p. OC = The Oxford Collocations (dictionary for students of English) / Ed. D. Powell. – Oxford: Oxford University Press, 2004. – 897 p. ODCI = The Oxford Dictionary of Current Idiomatic English. Vol. 2. Phrase, Clause and Sentence idioms / A.P. Cowie, R. Mackin, I.R. McCaig. – Oxford: Oxford University Press, 1985. – 685 p. ODEE = The Oxford Dictionary of English Etymology / Ed. by C.T. Onions. – Oxford: Oxford University Press 1996. – 1025 p. OED = The Oxford English Dictionary. Second Edition. Vol. IV / Ed. J.A.H. Murray, H. Bradley, W.A. Craigie, C.T. Onions. – Oxford: Oxford University Press, 1991. – 1144 p. ORD = The Oxford Russian Dictionary / Ed. P. Falla. – Oxford; M.: Oxford University Press, 1999. – 738 p. TA = Talkin' American. A Dictionary of Informal words and Expressions / R.M. Harman. – LA.: California State University, 1995. – 373 p.